

RİVÂYETLERİYLE MUÂZE EL-ADEVİYYE

Muâze al-Adawiyya With her Narrations

Şule SOYAL ŞENOL

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Bartın İl Müftülüğü, Bartın/Türkiye
PhD, Presidency of Religious Affairs, Bartın Provincial Mufti's Office, Bartın/Türkiye
bisenol@hotmail.com
orcid.org/ 0000-0002-9726-9924

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 3 Ağustos / August 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 18 Aralık / December 2023

Yayın Tarihi/Published: Aralık / December 2023

Atıf/Cite as: Soyol Şenol, Şule. "Rivâyetleriyle Muâze el-Adeviyye". *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 20 (Aralık 2023), 34-68. <https://doi.org/10.59536/buiifd.1337036>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Bu makale Dr. Öğr. Üyesi Yakup Koçyiğit danışmanlığında Ocak 2023 tarihinde tamamladığımız "Kadın Tâbiî Râvilerin Hadis İlmindeki Yeri" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

ÖZ

Hız. Peygamber'in vefatı sonrasında sahâbe, İslam coğrafyasına dağılmışlar ve gittikleri yerlere Kur'ân ve Hadis ilmini de götürmüşlerdir. İşte Hız. Âişe'nin (ö. 58/678) ve Hız. Ali'nin (ö. 40/661) Basra'ya yaptıkları bu yolculuklarda tanıştığı kadınlardan biri Muâze el-Adeviyye'dir (ö. 83/702). Muâze, Basra ehlinin hadis ve fıkıh âlimlerinden biri olarak sûfi kişiliği ön plana çıkan tâbi kadınlardan birisidir. Basra'nın ileri gelenlerinden Sıla b. Eşyem (ö. 62/681) ile evlenmiş olan Muâze, oğlunun ve kocasının şehit olmasından sonra söylediği sözlerle güçlü bir kadın profili çizmektedir. Muâze'nin Basra'da kadınlardan oluşan bir ilim halkası bulunduğu gibi erkek talebelere de hadis öğrettiği bilinmektedir. O, tâbi döneminin bilgisi, dirayetiyle tanınan ve kitaplara adı geçen nadir kadınlarından.

Basra'da buldukları zamanda Hız. Âişe ve Hız. Ali'den hadis öğrendiği anlaşılan Muâze, özellikle Hız. Âişe'ye sorduğu önemli sorularla hadis külliyyatına geçmiştir. Bu makalede Muâze'nin hayatı ve rivayetleri ele alınmıştır. Ancak meşhur râvilerden olmasına rağmen kaynaklarda kadın râviler hakkında çok fazla bilgi bulunmaması sebebiyle onun hayatına dair ulaşılabilen bilgiler de sınırlıdır. Şöhreti çağları aşan Muâze'nin rivayet sayısının çok olduğu ve hadis rivayetinde aile faktörünün etkili olduğu varsayımından yola çıkarak onun kimlerden hadis alıp naklettiği, Kütüb-i Sitte'deki rivayet sayısı, rivâyetlerin hangi bablarda tahrir edildiği ve hangi konuları ele aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu vesileyle satır aralarında kalmış olan bilgilerin ortaya çıkarılarak Muâze el-Adeviyye'nin Hadis ilmine yaptığı katkıların anlaşılması hedeflenmiştir.

Nitel bir yaklaşımla ele alınan araştırmada, literatür taramasıyla elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiştir. Rivayetlerin değerlendirilmesinde istikrâ (induction, tümevarım) yöntemi kullanılmıştır. Hadisin senedi hakkında hüküm vermek için sened ricalinin incelenmesinde nakdu's-sened (eleştirel analitik metod) esas alınmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için sıklık analizi yapılmıştır.

Muâze'nin rivayetleri makalenin sınırlarını aşacağı için çalışma Kütüb-i Sitte ile sınırlı tutulmuştur. Mükerrer hadisleri tespit etmek ve metin incelemesi yapmak için rivayetler konularına göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bölümde birden fazla rivayet olduğunda ana metinde bir hadisin senedi ve metni yazılarak tercümesine yer verilmiş, diğer rivayetler dipnotta gösterilmiştir. Konularına göre tasnif edilen rivayetler şema ile gösterilmiş ve lafız farklılıklarına işaret edilmiştir. Daha sonra sened zincirinde yer alan râviler hakkında bilgi verilmiş ve her seneden sonra o senedin sıhhat durumu ile ilgili elde edilen sonuç belirtilmiştir. Metin incelemesi için şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat edilerek değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tahrir, Kadın, Muâze, Basra.

ABSTRACT

After the death of the Prophet Muhammad, the companions dispersed to the Islamic geography and took the knowledge of the Qur'an and Hadith with them wherever they went. One of the women whom Hazrat Aisha (d. 58/678) and Hazrat Ali (d. 40/661) met on these trips to Basra was Mu'aza al-Adawiyya (d. 83/702). Mu'aza was one of the hadith and fiqh scholars of the people of Basra, as well as one of the tâbi'î women whose Sufi personality came to the fore. Mu'aza, who was married to Sila b. Eshyem (d. 62/681), one of the prominent men of Basra, draws the profile of a strong woman with her words after the martyrdom of her son and husband. It is known that Mu'aza had an all-female circle of scholars in Basra and taught hadith to male students as well. She was one of the rare women of the tâbi'î period who was known for her knowledge and wisdom and was mentioned in books.

It is understood that Mu'aza learned hadith from Hazrat Aisha and Hazrat Ali while they were in Basra, and her important questions, especially to Hazrat Aisha, were included in the corpus of hadith. In this article, Mu'aza's life and narrations will be discussed. However, although she was one of the famous narrators, there is not much information about female narrators in the sources, so the information about her life is limited. Based on the assumption that the number of narrations of Mu'aza, whose fame transcended the ages, was high and that the family factor was effective in the narration of hadith, it was tried to determine from whom she received and transmitted hadith, the number of narrations in the Qutub al-Sitta, in which chapters the narrations were narrated, and which topics they dealt with. On this occasion, it is aimed to reveal the information that has remained between the lines and to understand the contributions of Mu'aza al-Adawiyya to the science of hadith.

In this qualitative study, the data obtained from the literature review were subjected to content analysis and evaluated. The method of istikrâ (induction, induction) was used in the evaluation of the narrations. In order to

make a judgment about the hadith's senad, nakdu's-sened (critical analytical method) was taken as a basis in examining the rical of the senad. Frequency analysis was used to evaluate the data obtained.

Since the narrations of Mu'aza would exceed the limits of this article, the study was limited to the Qutub al-Sitta. In order to identify duplicate hadiths and conduct textual analysis, the narrations were classified according to their subjects. When there is more than one narration in the classified section, the senedi and text of one hadith is written in the main text and its translation is included and the other narrations are shown in footnotes. The narrations classified according to their subjects are shown with a diagram and differences in wording are pointed out. Then, information about the narrators in the chain of the senad is given, and after each senad, the result obtained about the authenticity of that senad is stated. For the textual analysis, commentaries and fiqh books are consulted and evaluated.

Keywords: Hadith, Tahric, Woman, Mu'aza, Basra.

Giriş

Hadislerin günümüze ulaşmasında, sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn olarak adlandırılan ilk üç neslin rolü büyüktür. Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında sahâbe, İslam coğrafyasına dağılmış ve gittikleri yerlere Kur'ân ve Hadis ilmini götürmüşlerdir. Tâbiî nesli de sahâbeden aldıkları hadisleri ezberlemek ve yazmak suretiyle ilmin kalıcı olmasını ve daha sonraki nesillere aktarılmasını sağlamıştır. İşte Hz. Âişe'nin (ö. 58/678) Basra'ya yaptığı yolculuklardan birinde tanıştığı kadınlardan biri Muâze'dir (ö. 83/702). Hz. Âişe'ye sorduğu sorularla dikkat çeken Muâze'nin Basra'da kadınlardan oluşan bir ilim halkası bulunmaktaydı. Sûfi kişiliğiyle tanınan Muâze sahip olduğu bilgileri aktarma konusunda gayretliydi. O tâbiî döneminden bilgisiyle tanınan ve kitaplara adı geçen nadir kadınlardan biri olmuştur.

Kadın muhaddisler hakkında yapılan çalışmalar sahâbe döneminde yoğunlaşmaktadır.¹ Tâbiî kadın muhaddisleri ele alan çalışmalar² az olmakla beraber son dönemlerde kadın

¹ Bk. Hatice Kurt, *Sahabî Hanımlar ve Hadis İlmi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 160; Ayşe Esra Ağırakça Şahyar, *Seyahat ve Rivayetleriyle Hanım Sahabîler* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2015); Sehal Deniz Kotan, *Kadın Sahabîlerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2019).

² Bk. Nusrettin Bolelli, *Kadınlara Hadis İlmindeki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998): Doktora tezi olarak hazırlanan eserde Hicrî II-V asırlarda yaşamış olan kadın muhaddislerin biyografileri incelenmiş, çalışmanın ikinci bölümünde, tabakât kitaplarından hadis rivayet ettiği belirtilen kadın tâbiîn isimleri tespit edilmiş ve 348 isme ulaşılmıştır. Tespit edilen râvilerin rivayetlerinin konularına değinilmemiştir. Rivayet sayıları belirtilse de rivayetlerinin neler olduğu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Âliye bint Abdillâh Bâltû, *Terâcimü tabakati'l-muhaddisâti mine't-tâbiyyâti ve merviyâtihinne fi'l-Kütüb-i's-Sitte* (Mekke: Yüksek Lisans Tezi, 2006), erişim: 7 Mart 2021, <http://toratheyat.com/f-74.html>: Bu çalışmada Kütüb-i Sitte'de rivayeti bulunan yüz yirmi sekiz kadın tâbiîn ismi yer almaktadır. Râviler; isim ve künyesi ile bilinenler ve mübhem olanlar şeklinde üçe ayrılmıştır. Râvilerin hal tercemesi ile bilgi verildikten sonra rivayet sayıları belirtilerek rivayetlerinden bir örnek verilmiş ve herhangi bir inceleme yapılmadan o rivâyetin hükmü söylenmiştir. Rivâyetlerin sahih, hasen ve zayıf olarak hüküm verilirken âlimlerin o rivâyet hakkında ulaştıkları kanaatler ifade edilmiştir. Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâü min asri't-tâbiîn*, (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002): Eserde otuz kadın tâbiîn hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Afâf Abdülgafûr Hamîd, "Cühûdü'l-mer'e fi neşri'l-hadîsi ve ulûmuhu", *Mecelletü Câmî'a'ti'l-Ummü'l-Kurâ li Ulûmi'l-Şer'iyye* 19/42 (2007), 230-270: Makalede kadın râviler hakkında bilgiler verilmiş olup yirmi iki kadın tâbiî ismi sıralanmıştır.

muhaddisler hakkında akademik çalışmaların yapıldığını görmek sevindiricidir.³ Muâze, hicri 2. asrın önde gelen isimlerinden biri olmasına rağmen hayatı ve rivayetleriyle ilgili son dönemlerde yurt dışında iki çalışmanın yapıldığı,⁴ Türkiye’de ise müstakil bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu makalede Muâze’nin hayatı ve rivayetleri ele alınacaktır. Ancak meşhur râvilerinden olmasına rağmen onun hayatına dair ulaşılabilen bilgilerin az olduğu göze çarpmaktadır ki bu durum, kaynaklarda kadın râviler hakkında sınırlı bilgilerin yer almasındandır. Muâze’nin kimlerden hadis alıp naklettiği, hadis rivayetinde aile faktörünün önemi, Kütüb-i Sitte’deki rivayet sayısı, rivâyetlerin hangi bablarda tahrir edildiği ve hangi konuları ele aldığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu vesileyle satır aralarında kalmış olan bilgilerin ortaya çıkarılarak Muâze el-Adeviyye’nin hadis ilmine yaptığı katkıların anlaşılması hedeflenmiştir.

1. Hayatı

Künyesi Ümmü’s-Sahbâ’ olan Muâze bint Abdillâh el-Adeviyye el-Basriyye, üçüncü tabakadan olup tabîinin orta yaşlı tabakasındandır (Mütevâsıt-ı tâbiîn). Basra ehlinin hadis ve fıkıh âlimlerinden olan Muâze âbid bir insan olarak bilinirdi. Kocasını Sıla b. Eşyem Basra’nın ileri gelenlerinden biri olup sadece İbn Abbâs’dan bir hadis rivayet etmiştir. Eşi ve oğlu savaşta şehit olan Muâze, Ebû’s-Sahbâ’dan sonra ölünceye kadar başını yastığa koymadığını söylemiştir.⁵

Muâze; Alî b. Ebî Tâlib, Hz. Âişe, Hişâm b. Âmir, Ümmü Amr bint Abdillâh b. ez-Zübeyr ve kocası Sıla b. Eşyem’den hadis nakletmiştir. Kendisinden de Yezîd er-Rişk, Âsım el-Ahvel, Ebû Kılâbe el-Cermî, Ebû’s-Selîl Dureyb b. Nagîr, İshâk b. Süveyd, Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Bekr el-Hezlî, Ümmü’l-Hasan (Ebû Bekr el-Adevî’nin ninesi), Ca’fer b. Keysân, Râşid Ebû Muhammed el-Hamânî, Katâde b. Diâme, Ebû Fâtıma Süleymân b.

³ Hatice Tozluç, *Amre bint Abdirrahmân’ın Hayatı ve Rivâyetleri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 78; Ümmügülsüm Atık, *Ümmü’l-Derdâ es-Suğrâ’nın Hayatı ve Rivâyetleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, 2022), 134.

⁴ Nidâl Alî Hüseyin er-Reşîd, “Merviyyâtü’t-tâbiîyyeti’l-celîleti Muâze el-Adeviyye el-Basriyye fi’l-Kütüb-i’s-Sitte -Dirâsetün tahliliyye-”, *Mecelletü’l-câmiyyetü’l-İrâkiyye* 52/3 (2017), 133-166; Abdülkâdir Hâmid Abdullâh, “Ehâdisü Muâze el-Adeviyye”, *Mecelletü’l-ulûmi’l-terbeviyyeti ve’l-insaniyye* 9 (2021), 1-16.

⁵ Mizzî, Ebû’l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf, *Tehzîbü’l-Kemâl fî Esmâ’i’l-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma’rûf (Beyrût: Müessesetü’r-Risâle, 1980), 35/308; Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehbî, *Siyeru a’lâmü’n-nübelâ’* (Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1985), 4/508-509; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, thk. İbrâhîm ez-Zeybek ve Âdil Mürşid (Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1995), 4/688.

Abdillâh el-Basrî, Ömer b. Zer, Ebû Bişr (Basra Şeyhi) ve Evfâ b. Delhem el-Adevî rivayette bulunmuştur.⁶

Cafer b. Keysân, Muâze'nin etrafında kadınlarla otururken görmüş olduğunu haber vermiştir.⁷ Bu haberden Muâze'nin kadınlardan oluşan bir ilim halkası olduğu anlaşılmaktadır. Muâze geceleri ibadetle ihya eden bir kimse olarak, “Vallahi kabrin karanlığında uzun süre uyuyacağını bilerek bu dünyada uyuyan göze hayret ederim.” sözünü söylemiştir. Ayrıca onun “Vallahi Rabbime yaklaştırmaya aracı olması dışında dünya hayatında kalmayı sevmiyorum. Umut ederim Rabbim beni, Ebû's-Sahbâ' ve oğlunu cennette bir araya getirir.” sözü de dünyaya ehemmiyet vermediğini göstermektedir.⁸ Muâze'nin “Hz. Âişe'yi Basralı kadınlar arasında iken ziyaret ettim.”⁹ sözünden, Hz. Âişe'nin Basra'yı ziyaretlerinden birinde Muâze ile karşılaşmış oldukları anlaşılmaktadır. Yahyâ b. Maîn “sika, hüccet” olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân (ö. 354/965) onu *es-Sikât*'ta zikrederek kendisinin; “Dünyada yetmiş yıl yaşadım, göz aydınlığı görmedim.” dediğini eklemiştir.¹⁰ Muâze'nin rivayetleri Kütüb-i Sitte'de, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'i¹¹ ve Dârimî'nin (ö. 255/869) *es-Sünen*'inde¹² yer almaktadır.

2. Muâze el-Adeviyye'nin Rivayetleri ve Değerlendirilmesi

Muâze'nin rivayetleri makalenin sınırlarını aşacağı için Kütüb-i Sitte ile sınırlı tutulmuştur. Mükerrer hadisleri tespit etmek ve metin incelemesi yapmak için rivayetler konularına göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bölümde birden fazla rivayet olduğunda ana metinde bir hadisin senedi ve metni yazılarak tercümesine yer verilmiş, diğer rivayetlerin metni dipnotta gösterilmiştir. Konularına göre tasnif edilen rivayetler şema ile gösterilmiş ve

⁶ Kelâbâzî, Ahmed b. Muhammed b. el-Hüseyn el-Buhârî el-Kelâbâzî, *Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî: el-Hidâye ve'l-irşâd fî ma'rifeti ehli's-sika ve's-sedâd* thk. Abdullâh el-Leysî (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1986), 2/856; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/308; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 4/509; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/689.

⁷ İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ' (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1990), 8/352.

⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 4/509.

⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986), 4/300.

¹⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1986), 4/300-301; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Kitâbu't-sikât*, thk. Muhammed Abdülmuîn Han (Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifü'l-Usmâniyye, 1973), 5/466; Kelâbâzî, *Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî*, 2/856; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/308; Zehebî, *Siyeru a'lâmü'n-nübelâ*, 4/508-509; a. mlf., *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. (Beyrût: Dâru'l-ğarbî'l-İslâmî, 2003), 2/1005; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/699; Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrût: Dâr'ul-ilm li'l-melâyîn, 2002), 7/259.

¹¹ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût (Mısır: Müessesetü'r-risâle, 1999), 1/276 (No: 123), 1/374 (No: 269), 26/188 (No: 16257, 16258), 40/25 (No: 24024), 40/39 (No: 24036), 40/238 (No: 24201), 40/512 (No: 24456), 41/26 (No: 24476), 41/147 (No: 24599), 41/179 (No: 24633).

¹² Bk. Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *es-Sünen* (Lübân: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1987), “Tahâret”, 102, 105, 115.

lafız farklılıklarına işaret edilmiştir. Daha sonra sened zincirinde yer alan râviler hakkında bilgi verilmiştir. Her seneden sonra o senedin sıhhat durumu ile ilgili elde edilen sonuç belirtilmiştir. Metin incelemesi için şerh ve fıkıh kitaplarına müracaat edilerek değerlendirme yapılmıştır.

Kütüb-i Sitte müelliflerinin her biri Muâze'den hadis nakletmiş, nakledilen hadislerin şu 9 konuda olduğu tespit edilmiştir: “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları”, “Hz. Peygamber’in Her Ayın Üç Gününü Oruçlu Geçirmesi”, “Hz. Peygamber’in Duhâ Namazını Dört Rekât Kılması”, “Hz. Peygamber’in İçecek Konulmasını Yasakladığı Kaplar”, “Hz. Âişe’nin ve Hz. Peygamber’in Aynı Kaptan Yıkanmaları”, “Elbisesine Kan Bulaşan Hayızlı Kadının Durumu”, “Ahzâb Sûresi 51. Ayetinin Tefsiri”, “Hz. Âişe’nin Kadınlara, Kocaları İçin Tavsiyesi” ve “İpek Giymenin Yasaklanması”.

2.1. Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları

Hayızlı kadınların namaz kılmadıkları ve kılmadıkları namazları daha sonra kaza etmeyeceklerini bildiren rivayetler Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875),¹³ Ebû Dâvûd (ö. 275/889),¹⁴ Nesâî (ö. 303/915),¹⁵ İbn Mâce (ö. 273/887)¹⁶ ve Tirmizî (ö. 279/892)¹⁷ tarafından tahrir edilmiştir. Buhârî’de yer alan rivâyet şöyledir:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ لِعَائِشَةَ
أَجْزِي إِحْدَانَا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرْتُ فَقَالَتْ أَحْرُورِيَّةُ أَنْتِ كُنَّا نَحِيضُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ أَوْ قَالَتْ فَلَا نَفْعَ لَهُ

Bize Mûsâ b. İsmâîl rivayet etti. Dedi ki: Bize Hemmâm rivayet etti. Dedi ki: Bize Katâde rivayet etti. Dedi ki: Bana Muâze şöyle rivayet etti: “Bir kadın Âişe’ye, ‘İçimizden biri (hayızdan) temizlendikten sonra namazını kaza etmeli mi?’ diye sordu. ‘Sen Harûriyye misin? Biz Nebî (s.a.v) ile birlikte iken hayız olurduk da bize bunu emretmezdi veya bunu yapmazdık,’ dedi.”¹⁸

¹³ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Dâru İhyâi'l-kütübi'l-arabî, ts.), “Hayız”, 506, 507, 508.

¹⁴ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'âs es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk., Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Beyrût: Mektebetü'l-asriyye, ts.), “Tahâret”, 104, 105.

¹⁵ Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *es-Sünen* (Halep: Mektebü'l-matbûâti'l-İslamiyye: 1994), “Hayız ve İstihâze”, 17; Nesâî, “Siyâm”, 63.

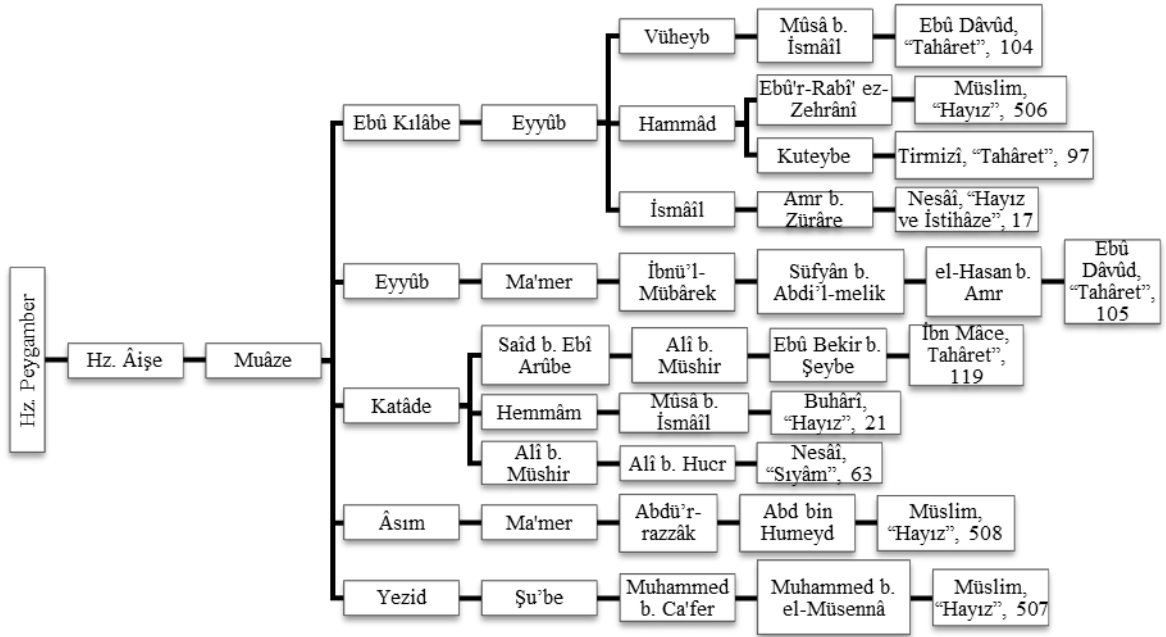
¹⁶ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrût: Mektebetü'l-ilmiyye, ts.), Tahâret”, 119.

¹⁷ Tirmizî, Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.), “Tahâret”, 97.

¹⁸ Buhârî, Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1993), “Hayız”, 21.

Rivayetler bir araya getirildiğinde oluşan sened şeması şöyledir:

Kütüb-i Sitte'de “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” konusunda Muâze'den nakledilen 10 rivayet yer almaktadır. Bu rivâyetlerin 4'ü Tahâret, 5'i Hayız ve 1'i de Sıyâm bölümünde yer almaktadır. Müslim'in iki tarikinde soruyu soranın Muâze olduğu diğer rivayetlerde ise “امرأة” (Bir kadın)” olduğu görülmektedir. Soru Buhârî'de “أَجْرِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا إِذَا”
 مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي “، “أَتَقْضِي إِحْدَانًا الصَّلَاةَ أَيَّامَ حَيْضِهَا ؟”، Müslim'de “أَتَقْضِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرَتْ
 أَتَقْضِي “ ve “أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ ؟”، Nesâî'de “أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ ؟”، İbn Mâce'de “أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ ؟”،
 أَتَقْضِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا”، Ebû Dâvûd “أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ”، ve Tirmizî'de “أَتَقْضِي إِحْدَانًا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرَتْ
 ؟ أَيَّامَ حَيْضِهَا ؟” şeklinde sorulmuştur. Tüm rivayetlerde verilen cevap “أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتِ” lafzı iledir.

Rivayetlerde bulunan “مَعَ النَّبِيِّ”، “عَهْدِ رَسُولٍ” ve “نِسَاءِ رَسُولٍ” lafızları ile haber merfulaşmıştır.

Buhârî “فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ”، Müslim “فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”، ve “فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”،

“فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ” (Soru ile karşılık vermiş), Ebû Dâvûd “فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”،

“فَلَا تَأْمُرُنَا”، Tirmizî “فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”، Nesâî “فَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا تَأْمُرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”،

“وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ” İbn Mâce “وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ”, İbn Mâce “وَلَمْ يَأْمُرْنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ” lafızları ile Hz. Âişe hayızlı kadının namazı kaza etmeyeceğini ama orucu kaza edeceğini anlatmıştır. Rivâyetlerde bulunan lafız farklılıkları anlam değişikliğine yol açmamaktadır.

Rivayetin senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *Katâde* ➔ *Hemmâm* ➔ *Mûsâ b. İsmâil* ➔ *Buhârî*

Katâde (ö. 110/729): Tabiîn alimlerinden olan Katâde b. Diâme hakkında Saîd b. el-Museyyib “Bana Katâde’den daha hafız bir Iraklı gelmedi”, demiştir. İbn Sîrîn onun insanların (ehfezu’n-nâs) en çok hadis ezberleyeni/bileni olduğunu belirtmiştir. Ahmed İbn Hanbel “hâfız” ve İbn Hacer de “sika, sebt” lafızlarıyla onun güvenilir bir râvi olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁹

Hemmâm (ö. 164/781): Hemmâm b. Yahyâ b. Dînâr, tebeu’t-tâbiîndendir. Onun hakkında Zehebî “imam, hafız, sadûk”, Ahmed b. Hanbel “sika, sebt” ve İbn Maîn “sika, sâlih” ifadelerini kullanmışlardır.²⁰

Mûsâ b. İsmâil (ö. 223/838): Mûsâ b. İsmâil, tebeu’t-tâbiîndendir. Onun için Zehebî “hafız, imam, hüccet”, Yahyâ b. Maîn “sika, me’mûn”, İbn Sa’d ve Ebû Hâtim “sika” demiştir.²¹

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *Ebû Kılâbe* ➔ *Eyyûb* ➔ *Hammâd* ➔ *Ebû'r-Rabî' ez-Zehrânî* ➔ *Müslim*

Ebû Kılâbe (ö. 104/723): Abdullah b. Zeyd b. Amr tabiîndendir. Onun hakkında İbn Sa’d “sika, çok hadis rivayet etmiştir.” derken Mâlik “Ebû Kılâbe vefatından sonra arkasında pek çok kitap bırakmıştır.” demiştir. İbn Avn “sika, sâlih” ve Ahmed b. Abdillâh “sika” lafızlarıyla onun güvenilir bir râvi olduğunu ifade etmişlerdir.²²

Eyyûb es-Sahtiyânî (ö. 131/749): Eyyûb b. Ebî Temîme Keysânî es-Sahtiyânî, tâbiîndendir. İbn Sa’d onun “hadiste sika ve sebt, ilimlerin çoğuna hâkim hüccet ve âdil”

¹⁹ İclî, Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, thk. Abdü'l-Âlîm el-Büstî (Medine: Mektebetü'd-dâr, 1985), 2/215; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrût: Dâru'l-ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1952), 7/181; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzi'b*, thk. Muhammed Avvâme, (Suriye: Dâru'r-reşid, 1986), 798.

²⁰ Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'* (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1985), 7/298.

²¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 10/362.

²² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 4/468.

olduğunu ifade ederken Nesâî “sika ve sebt” ve İbn Hacer, “sika, sebt, hüccet ve fakihlerin ileri gelenlerinden” olduğunu söylemiştir.²³

Hammâd b. Zeyd (ö. 179/796): Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî, tebeu't-tâbiîndendir. Onun hakkında Amr b. Ali “hadis âlimlerinin önde gelen dört isminden biri” demiş ve İbn Hibbân da “Basra'da ondan daha fakîh kimseyi görmediğini” söylemiştir. Hammâd için İbn Hacer “sika, sebt ve fakih” ve İbn Şeybe “sika” lafızlarını kullanarak onun güvenilirliğini ifade etmişlerdir.²⁴

Ebû'r-Rabî' ez-Zehrânî (ö. 256/870): er-Rabî' b. Süleymân b. Dâvûd tebeu't-tâbiînden rivayet alanların evsâtındandır. Hakkında İbn Yûnus ve Hatîb “sika”, Nesâî “la be'se bih (zararı yok)” olduğunu söylemişlerdir.²⁵

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Yezîd er-Rişk → Hammâd → Ebû'r-Rabî' ez-Zehrânî → Müslim

Yezîd er-Rişk (ö. 130/748): Yezîd b. Ebî Yezîd, er-Rişk olarak bilinir tebeu't-tâbiîndendir. Ahmed b. Hanbel “sâlihu'l-hadis”, İbn Maîn “sâlih”, Nesâî “leyse bihî be's”, Ebû Zür'a, Ebû Hâtim ve Tirmizî “sika” olarak değerlendirmiştir.²⁶

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Âsım → Ma'mer → Abdürrezzâk → Abd bin Humeyd → Müslim

Âsım (ö. 140/758): Âsım b. Süleymân el-Ahvel tabiîndendir. Zehebî Âsım için “imam, hafız, Basra'nın muhaddisi” derken Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn ve Ebû Zür'a “sika, sebt” olduğunu söylemişlerdir.²⁷

Ma'mer (ö. 154/771): Ma'mer b. Râşid, tebeu't-tabiîndendir. *el-Câmi'* adlı eseri günümüze ulaşan hadis kitaplarının en eskisidir. Onun için Ebû Hâtim er-Râzî “sâlihu'l-hadis”, İbn Hacer “sika, sebt, Kütüb-i Sitte râvilerindendir” demiştir.²⁸

Abdürrezzâk (ö. 211/827): Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi el-Himyerî es-San'ânî tebeu't-tabiîndendir. *el-Musannef* adlı eseriyle meşhur olmuştur. Kütüb-i Sitte müelliflerinin

²³ Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr*, 1/381; Mîzzî, Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf, *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâ'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1992), 1/315; İbn Hacer, *Takrîb*, 158; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/375.

²⁴ Mîzzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 7/239; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, thk. İbrâhîm ez-Zeybek ve Âdil Mürşid (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1995), 6/195; a.mlf., *Takrîb*, 268.

²⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/593.

²⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/434.

²⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 11/10.

²⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, 8/292; İbn Hacer, *Takrîb*, 960.

kendisinden çok hadis rivayet etmişlerdir. Sadece Buhârî'nin *Sahîh*'inde yüzün üzerinde rivâyeti vardır.²⁹

Abd bin Humejd (ö. 249/863): Tebeu't-tâbiînden rivayet alanların evsâtındandır. Zehebî "imam, hafız ve hüccet" olduğunu söylemiştir.³⁰

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Yezid* → *Şu'be* → *Muhammed b. el-Müsennâ* → *Müslim*

Şu'be (ö. 160/777): Şu'be b. Haccâc el-Verd el- Atekî Ebû Bistam el-Vasitî, tebeu't-tâbiînin büyüklerindedir. Zehebî "sika, hâfız ve mutkin", Abdurrahman b. Mehdî ve Sevrî, "hadiste müminlerin emiridir", Muhammed b. Sad "sika, sebt, mutkin ve hüccet" değerlendirmesini yapmıştır.³¹

Muhammed b. el-Müsennâ (ö. 251/865): Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd el-'Anezî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Onun için İbn Maîn ve Darekutnî "sika", Ebû Hâtim, "sâlihu'l-hadis, sadûk", Nesaî, "la be'se bih" demiştir.³²

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Ebû Kılâbe* → *Eyyûb* → *İsmâîl* → *Amr b. Zürâre* → *Nesâî*

İsmâîl (ö. 193/809): İbn Uleyye İsmâîl b. İbrâhîm b. Miksem el-Esedî, tebeu't-tâbiînin evsâtından olup imam, hafız, allâme ve sebtir.³³

Amr b. Zürâre (ö 238/853): Amr b Zürâre b. Vâkid el-Kilâbî hakkında Nesâî "sika", Ebû Amr el-Müstemli "sikatün sika (çok güvenilir)" demiştir. İbn Hibban onu *Sikat*'ında zikretmiştir.³⁴

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Ebû Kılâbe* → *Eyyûb* → *Vüheyb* → *Mûsâ b. İsmâîl* → *Ebû Dâvûd*

Vüheyb (ö. 165/782): Vüheyb b. Hâlid b. Aclân el-Kerâbîsî, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Muhammed b. Sa'd "sika, hüccet", Zehebî "büyük hafızlardandır" demiştir.³⁵

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Eyyûb* → *Ma'mer* → *İbnü'l-*

²⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/168-170; a.mlf., *Takrîb*, 607.

³⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/235.

³¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 12/491, 494; İbn Hacer, *Takrîb*, 208.

³² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 26/359; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 12/123; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 6/30.

³³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/107.

³⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 22/29; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/32.

³⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8/223.

Mübârek ➔ Süfyân b. Abdi'l-melik ➔ el-Hasen b. Amr ➔ Ebû Dâvûd

Süfyân b. Abdi'l-melik (ö. 200/816): Süfyân b. Abdi'l-melik el-Mervezî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. İbn Hacer "sika" olduğunu söylemiştir.³⁶

el-Hasan b. Amr (ö. 224/839): el-Hasan b. Amr es-Südûsî el-Basrî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. İbn Hacer "sadûk" olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *Sikât*'ta adını zikretmiştir.³⁷

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Muâze ➔ Ebû Kılâbe ➔ Eyyûb ➔ Hammâd b. Zeyd ➔ Kuteybe ➔ Tirmizî

Kuteybe (ö. 240/855): Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Ta'rîf b. Abdullâh es-Sekafî, künyesi Ebû Racâ el-Belhî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Ebû Heysemî, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim, İbn Hiraş ve Nesâî onun için "sika" ve "sadûk (doğru sözlüdür)" demişlerdir.³⁸

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Muâze ➔ Katâde ➔ Saîd b. Ebî Arûbe ➔ Alî b. Müshir ➔ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ➔ İbn Mâce

Saîd b. Ebî Arûbe (156/773): Saîd b. Ebî Arûbe Mihrân el-Adevî Ebû'n-Nadr, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Yahyâ b. Maîn, Ebû Avâne, Ebû Zür'a, Nesâî, İbn Hibbân ve İbn Adiy "sika ve hâfız" olduğunu söylemiştir.³⁹

Alî b. Müshir (ö. 189/805): Alî b. Müshir el-Kureyşî Ebû'l-Hasen el-Kûfî, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Ebû Zür'a "sika, sadûk", Ahmed b. Hanbel "sâlihu'l-hadis" ve 'İclî "sika, fihî ve hadisi cemenen biridir" demiştir.⁴⁰

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (ö. 235/850): Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Kûfî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. 'İclî, Ebû Hâtim, İbn Hiraş ve İbn Hacer onun "sika ve hafız" olduğunu söylemiştir.⁴¹

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Muâze ➔ Katâde ➔ Alî b. Müshir ➔ Alî b. Hucr ➔ Nesâî

³⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 2/58.

³⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/410.

³⁸ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 7/86; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 31/164.

³⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/64; İbn Hacer, *Takrîb*, 384.

⁴⁰ 'İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/158; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 21/135.

⁴¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/122; İbn Hacer, *Takrîb*, 540

Alî b. Hucr (ö. 244/859): Alî b. Hucr b. İyâs Ebû'l-Hasan el-Mervezî es- Sa'd î, tebeu't-tâbiîndendir. Nesâî “sika, me'mûn, hafız”, Zehebî “hüccet”, İbn Hacer “sika ve hafız” olduğunu söylemiştir.⁴²

Râvilerden Ebû Kılâbe'nin tedlisi⁴³ olduğu söylenmişse de onun Muâze'den tedlisi bulunmamaktadır. Senedlerde yer alan râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle hayızlı kadınların namaz kılmayacakları ve daha sonra kılmadıkları namazları kaza etmeyeceklerine dair incelenen 10 rivayetin sened yönünden sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hiz. Âişe'ye sorulan, “Hayızlı günlerimizdeki namazları kaza edecek miyiz?” sorusuna Hiz. Âişe'nin “مَعَ النَّبِيِّ، عِنْدَ النَّبِيِّ (Biz Nebî zamanında)” lafızlarıyla cevap vermesi rivayetlerin merfû olduğunu göstermektedir. Müslim'in Şu'be tarikiyle Yezid'den yaptığı rivâyette soruyu soranın bizzat Muâze olduğu, rivâyetlerin bir kısmında ise Hiz. Âişe'ye soruyu bilinmeyen bir kadının sorduğu anlaşılmaktadır. Hiz. Âişe'nin verdiği cevaplara göre Hiz. Peygamber'in zamanında kadın sahabenin hayız halinde iken namaz kılmadıkları, hayız bittikten sonra kılmadıkları namazları kaza etmedikleri anlaşılmaktadır. Rivayetlerde Hiz. Âişe ve Muâze arasında geçen konuşma kadınların hayızlı halde namaz kılıp kılmayacakları değil, kılmadıkları namazları temizlendikten sonra kaza edip etmeyecekleridir. Hiz. Âişe'den bu konu bağlamında nakledilen rivâyetlerden hareketle, Hiz. Peygamber ve sahâbe döneminde hayızlı kadınların oruç tutup tutmayacağı konusunda herhangi bir görüş ayrılığı olmadığı anlaşılmaktadır. Muâze, hayızlı kadınların tutmadıkları orucu kaza etmelerine rağmen neden kılmadıkları namazı kaza etmediklerini merak etmiştir.

Hiz. Âişe'nin “أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتِ” (Sen Haruriyye misin?)⁴⁴ diye sorduğu görülmektedir.

Haruriyye, ilk Hâricîler'e verilen ad olup “hükümün sadece Allah'a ait olduğu” söylemiyle Hiz. Ali'ye karşı çıkmışlardır.⁴⁵ Ezarika fırkası dışında geçmişte kadının hayızlıyken oruç tutacağını iddia eden herhangi bir grup ya da ekol olmamıştır. Günümüzde de durum pek farklı olmamakla beraber güncel konular arasında yer almaktadır. Bu hususta aynı zamanda âdet halinden sonra kadınların oruçlarını kazâ ederken neden namazlarını kaza etmedikleri

⁴² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/613; İbn Hacer, *Takrîb*, 338.

⁴³ Tedlis: Hadiste bulunan bir kusuru veya hoş görülmemen bir özelliği gizleyerek onun olmadığını zannettirecek şekilde rivayet etmek demektir. Abdullâh Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), “Tedlis”, 313.

⁴⁴ Bk. Rabia Zahide Temiz, “Hayızlı Kadının Orucu Meselesi: ‘Sen Harûrî Misin?’ Rivayeti Üzerine Bir İnceleme”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/3 (Aralık 2021), 1253-1275.

⁴⁵ Mustafa Öz, “Muhakkime-i Ülä”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/398-399.

konusu gündeme gelmiştir. Bu konuda âlimler arasındaki genel kanaat, orucun yılda bir ay olduğu ve bu nedenle de kazasının zor olmayacağı, namazın ise yılın her günü olduğu için âdet halindeki kadının kaza etmesinin zor olacağı, bu sebeple Allah'ın bu iki ibadeti birbirinden ayırmış olabileceği yönündedir.⁴⁶

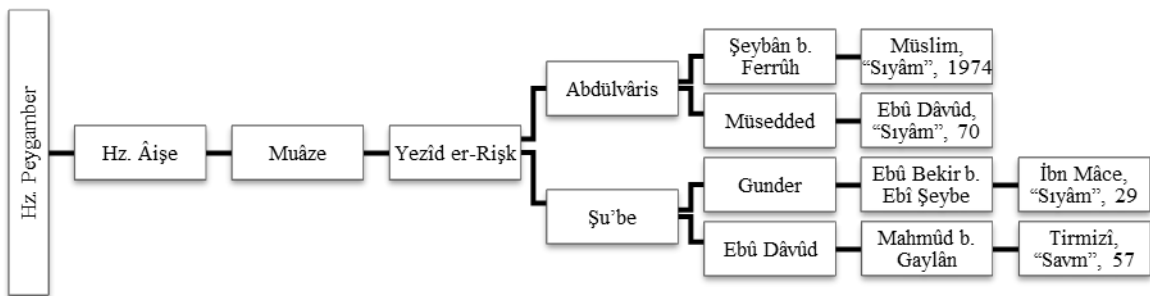
2.2. Hz. Peygamber'in Her Ayın Üç Gününü Oruçlu Geçirmesi

Hz. Peygamber'in her ayın üç günü oruç tuttuğunu haber veren rivayetler Müslim, İbn Mâce,⁴⁷ Tirmizî⁴⁸ ve Ebû Dâvûd⁴⁹ tarafından tahrir edilmiştir. Müslim'de yer alan rivâyet şöyledir:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَزِيدَ الرَّشَكِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ الْعَدَوِيَّةُ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَتْ نَعَمْ فَمَلْتُ لَهَا مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ قَالَتْ لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ

Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris, Yezîd er-Rişk'ten rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâze el-Adeviyye rivayet etti. Kendisi Nebî (s.a.v)'in zevcesi Âişe'ye, “Resûlullâh (s.a.v) her ay üç gün oruç tutar mıydı?” diye sormuş, “Evet” cevabını vermiş. Muâze dedi ki: Âişe'ye, “Ayın hangi günlerinde oruç tutardı?” diye sordum. “Ayın hangi günlerinde oruç tutacağına ehemmiyet vermezdi.” dedi.⁵⁰

Muâze'nin rivayetleri bir araya getirildiğinde şöyle bir sened şeması oluşmaktadır:

⁴⁶ İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şaḥîhi'l-Buḥârî*, thk. Abdü'l-Azîz b. Abdillâh (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1959), 1/546; Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-kârî* (Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2001), 3/ 445-447.

⁴⁷ İbn Mâce, “Sıyâm”, 29.

⁴⁸ Tirmizî, “Savm”, 57.

⁴⁹ Ebû Dâvûd, “Sıyâm”, 70.

⁵⁰ Müslim, “Sıyâm”, 1974.

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *Yezîd er-Rişk* ➔ *Şu'be*⁵⁵ ➔ *Gunder* ➔ *Ebû Bekir b. Ebî Şeybe*⁵⁶ ➔ *İbn Mâce*

Gunder (ö. 293/906): Muhammed b. Ca'fer el-Hüzelî, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Zehebî "hafız, sebt", Yahyâ b. Maîn "kitap yönünden insanların en sahihi" demiştir.⁵⁷

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *Yezîd er-Rişk* ➔ *Şu'be* ➔ *Ebû Dâvûd* ➔ *Mahmûd b. Gaylân* ➔ *Tirmizî*

Ebû Dâvûd (ö. 204/820): Ebû Dâvûd et-Tayâlisî Süleymân b. Dâvûd, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Zehebî "büyük hafız, müsned sahibi", Ahmed b. Hanbel "sika, sadûk", İclî "sika, hıfzı çoktur" demiştir.⁵⁸

Mahmûd b. Gaylân (ö. 239/854): Mahmûd b. Gaylân el-Adevî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Zehebî "imam, hafız, hüccet" ve Nesâî "sika" olduğunu söylemiştir.⁵⁹

Hz. Peygamber'in her ay üç gün oruç tuttuğunu haber veren 4 rivayetin senedlerindeki râvîlerin sika olması sebebiyle sahih olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in her ay belirli günlerde oruç tuttuğuna dair rivayetler mevcuttur. İncelenen rivayetler her ay üç gün oruç tutmanın müstehab olduğunu göstermektedir. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette⁶⁰ "*Her aydan üç gün tutmamı tavsiye etti.*" ibaresi yer almaktadır. Âlimler oruç tutmanın müstehab olduğu üç günün belirlenmesi konusunda farklı görüşler söylemişlerdir. Şâfiî imamlar, İbn Mes'ûd, Ömer b. Hattâb ve Ebû Zer üç günün, her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri (Eyyâm-ı Bîd) olduğunu söylemişlerdir. İbrâhîm en-Nehâî oruç için ayın sonunun, Hasan Basrî ise ayın başının müstehab olduğunu söylemiştir. Hz. Âişe'ye göre oruç tutmanın müstehab olduğu günler; bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi, bir sonraki ay salı, çarşamba ve perşembe günleridir. Ümmü Seleme'den bir rivayete göre ayın ilk perşembesi ile onu takip eden pazartesi günleri oruç tutulmalıdır. Bir grup pazartesi ile perşembe günleri oruç tutmayı uygun bulmuştur. Mâlikîler, her ayın ilk günü ve onuncu ile yirminci günlerinde oruç tutmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir.⁶¹ Bu bilgilerden

⁵⁵ Bk. "Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları" rivâyetleri.

⁵⁶ Bk. "Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları" rivâyetleri.

⁵⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/102.

⁵⁸ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/390.

⁵⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 23/215.

⁶⁰ Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 1182.

⁶¹ Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylü'l-evîâr şerhu Münteķa'l-ahbâr minehâdîsi seyyidi'l-ahyâr* (Kâhire: y.y., 1971), 4/340.

anlaşıldığı üzere üç gün konusunda âlimler arasında görüş birliği yoktur. Bu açıklamalardan sonra herkesin kendi durumuna göre oruç tutma serbestliği olduğu söylenebilir.

2.3. Hz. Peygamber’in Duhâ Namazını Dört Rekât Kılması

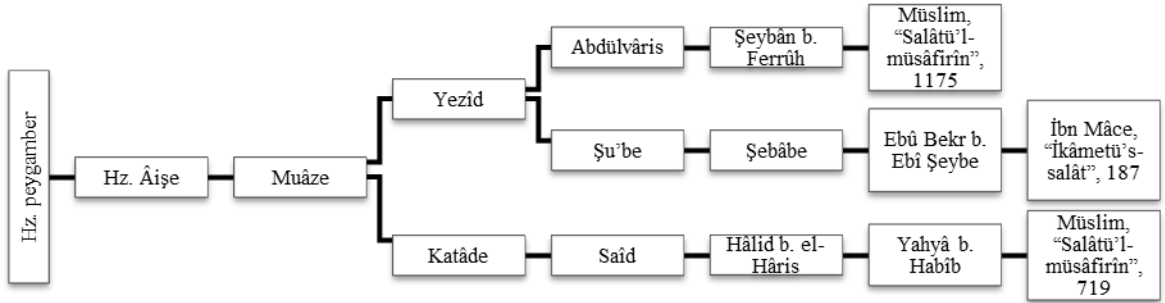
Resûlullâh’ın duhâ namazını dört rekât kılması ilgili Muâze’den gelen rivayetler şöyledir:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوحٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي الرَّشَكَّ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ أُمُّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الصُّحَى قَالَتْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ

Bize Şeybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd (yâni er-Rişk) rivayet etti. (Dedi ki): Bana Muâze rivayet etti. “Kendisi Âişe (r. anha) ’ya: ‘Resûlallâh (s.a.v) duhâ namazını kaç rekât kılar?’ diye sormuş. Âişe: ‘Dört rekât kılar, dilediği kadar da artırır.’ dedi.”⁶²

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Resûlullâh’ın duhâ namazını dört rekât kılması hakkında Müslim’de⁶³ 2 ve İbn Mâce’de⁶⁴ 1 olmak üzere 3 rivayet yer almaktadır. Muâze rivayetleri Hz. Âişe’den almış, kendisinden de Katâde ve Yezîd er-Rişk rivayet etmiştir. Muâze’nin Hz. Âişe’ye sorular yönelttiği görülmektedir. Müslim’in birinci rivayetinde “كَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الصُّحَى”

?(Kaç rekât)” şeklinde sormuş, Hz. Âişe “أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ” cevabını vermiştir. İbn

⁶² Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 1175.

⁶³ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 1176.

⁶⁴ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât”, 187.

Mâce'de “أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى؟” (Kuşluk namazı kılar mıydı?) şeklinde sormuş, “نعم أربعاً” (Evet dört) cevabını vermiştir. Müslim'in ikinci rivayetinde “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى” (Allah'ın Resûlü ﷺ duhâ namazını dört rekât kılar, Allah'ın dilediği kadar da artırır.)” demiştir.

Rivayetin senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Yezîd er-Rişk*⁶⁵ → *Abdülvâris*⁶⁶ → *Şeybân b. Ferrûh*⁶⁷ → *Müslim*

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Katâde*⁶⁸ → *Saîd (Saîd b. Ebî Arûbe)*⁶⁹ → *Hâlid b. el-Hâris* → *Yahyâ b. Habîb el-Hârisî* → *Müslim*

Hâlid b. el-Hâris (ö. 186/802): Hâlid tebeu't-tâbiîndendir. Zehebî tarafından “hafız ve hüccet”, Ebû Zür'a tarafından “sadûk”, Nesâî tarafından “sika, sebt” ve Ebû Hâtim tarafından da “sika, imam” olarak ta'dîl edilmiştir.⁷⁰

Yahyâ b. Habîb el-Hârisî (ö. 248/862): Yahyâ tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Nesâî “sika, me'mûn”, Zehebî “sebt, hafız” olduğunu söylemiştir.⁷¹

Hz. Peygamber → *Hz. Âişe* → *Muâze* → *Yezîd er-Rişk* → *Şu'be*⁷² → *Şebâbe* → *Ebû Bekir b. Ebî Şeybe*⁷³ → *İbn Mâce*

Şebâbe (ö. 204/820): Şebâbe b. Sevvâr, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Ebû Hâtim “sadûk, lâ yuhteccü bih”, Alî b. el-Medinî “sadûk” demiştir.⁷⁴

Hz. Peygamber'in duhâ namazını dört rekât olarak kıldığını bildiren 3 rivayet sened zincirindeki râvilerin cerh edilmemesi sebebiyle sahihtir.

⁶⁵ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁶⁶ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁶⁷ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁶⁸ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁶⁹ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁷⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17/132.

⁷¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 21/184.

⁷² Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁷³ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁷⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/513.

Duhâ namazı en az iki en fazla sekiz rekât olmak üzere sünnet-i müekked bir namazdır. Hz. Âişe'den, Hz. Peygamber'in duhâ namazını kıldığını ve kılmadığını⁷⁵ bildiren rivayetler nakledilmiştir. Birbirine zıt gibi görünen bu rivâyetler hakkında İmam Nevevî'nin yorumu şöyledir: “Hz. Peygamber duhâ namazını faziletinden dolayı bazen kılar bazen de ümmetine farz olur endişesi ile kılmazdı. Hz. Âişe bir başka rivayette,⁷⁶ ‘Hz. Peygamber’i duhâ namazı kılarken hiç görmedim’ demesinin sebebi, onun kuşluk vaktinde Hz. Âişe'nin yanında nadiren bulunuyor olmasıdır. Çünkü Hz. Peygamber o vakitte çoğunlukla yolda, mescitte veya başka bir yerde bulunurdu. Evinde olduğu zaman bile Hz. Âişe'nin yanında ancak dokuz günde bir bulunuyordu. Bu sebeple Hz. Âişe'nin ‘görmedim’ demesi doğrudur. Hz. Âişe'nin, Hz. Peygamber'in duhâ namazı kıldığını kendisinden veya başkasından duymuş olma ihtimali vardır. Bu sebeple Hz. Âişe'nin sözünün manası ‘ona devam etmezdi’ anlamında da olabilir. Bu durumda Hz. Âişe duhâ namazının aslını değil onu devamlı kılmayı nefyetmiş olur.”⁷⁷

2.4. Hz. Peygamber'in İçecek Konulmasını Yasakladığı Kaplar

Hz. Peygamber'den Muâze kanalıyla nakledilen ve deriden, toprak veya ağaçtan yapılmış kaplara içecek konulmasını yasakladığını bildiren rivayetler Müslim ve Nesâî⁷⁸ tarafından tahrir edilmiştir. Müslim'de yer alan rivâyet şöyledir:

وَحَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ هَيَّ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالتَّقِيرِ وَالْمَرْفَتِ

Bize Ya'kûb b. İbrâhîm de rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbn Uleyye rivayet etti. (Dedi ki): Bize İshâk b. Süveyd, Muâze'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe şöyle dedi: “Resûlullâh (s.a.v) dübbâ', hantem, nekîr ve müzeffeti yasakladı.”⁷⁹

Rivayetlerin sened şeması şöyledir:

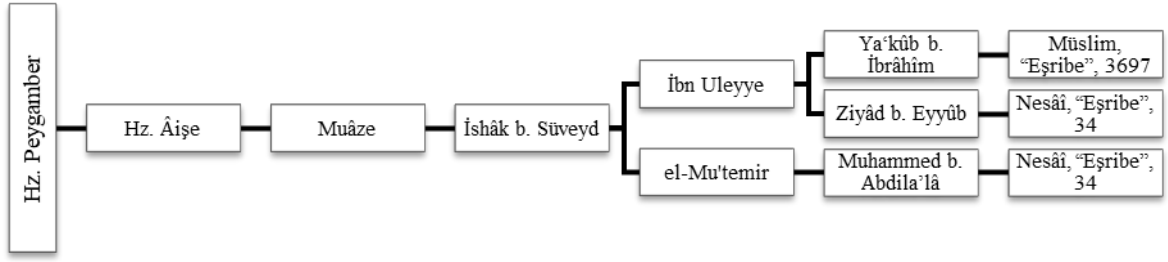
⁷⁵ Buhârî, “Teheccüd”, 5.

⁷⁶ Buhârî, “Teheccüd”, 4.

⁷⁷ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ İbn-i Şeref, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc Şerhu Müslim* (Mısır: Matbaâtü'l-Mısriyye 1929), 5/230.

⁷⁸ Nesâî, “Eşribe”, 34.

⁷⁹ Müslim, “Eşribe”, 1995.

Müslim’de 1 ve Nesâî’de 2 olmak üzere bu konuda 3 rivayet telif edilmiştir. Muâze rivayetleri Hz. Âişe’den almış, kendisinden de İshâk b. Süveyd rivayet etmiştir. Müslim’de “الدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمَزْفَتِ”, Nesâî’de “نَبِيذِ النَّقِيرِ وَالْمُقَبَّرِ وَالِدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمِ” lafızları vardır. Nesâî’nin diğer tariki “الدُّبَّاءِ بِدَاتِهِ” ile dir.

Rivayetin senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *İshâk b. Süveyd* ➔ *İbn Uleyye*⁸⁰ ➔ *Ya'kûb b. İbrâhîm* ➔ *Müslim*

İshâk b. Süveyd (ö. 131/749): İshâk b. Süveyd b. Hübeyre et-Temîmî, tâbîîndendir. Yayhâ b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel onun “sika” olduğunu söylemiştir.⁸¹

Ya'kûb b. İbrâhîm (ö. 252/866): Ya'kûb b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Derakî, tebeu't-tâbîînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Onun için Zehebî “hafız, imam, hüccet”, Nesâî “sika” ve Ebû Hâtîm “sika” demiştir.⁸²

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *İshâk b. Süveyd* ➔ *İbn Uleyye* ➔ *Ziyâd b. Eyyûb* ➔ *Nesâî*

Ziyâd b. Eyyûb (ö. 252/866): Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, tebeu't-tâbîînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Ebû Hâtîm “sadûk” ve Zehebî “imam, büyük hafız, mütkin” demiştir.⁸³

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *İshâk b. Süveyd* ➔ *el-Mu'temir* ➔ *Muhammed b. Abdilâlâ* ➔ *Nesâî*

⁸⁰ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁸¹ Zehebî, *Siyeru a' lâmi'n-nübelâ*, 11/54.

⁸² Zehebî, *Siyeru a' lâmi'n-nübelâ*, 23/135.

⁸³ Zehebî, *Siyeru a' lâmi'n-nübelâ*, 23/117.

Mu'temir (ö. 187/803): Mu'temir b. Süleymân b. Tarhân et-Teymî, tebeu't-tâbiîndendir. Onun için Zehebî "sika, mutkin", Yahyâ b. Maîn "sika", Ebû Hâtim "sika, sadûk", Muhammed b. Sa'd "sika" ve İbn Hacer "sika" demiştir.⁸⁴

Muhammed b. Abdila'lâ (ö. 245/860): Muhammed b. Abdila'lâ es-Sanânî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim onun için "sika" demiştir.⁸⁵

Müzeffeti, Dübbâ', Nekîr ve Hantem ile ilgili 3 rivayet senedlerinde yer alan râvîlerinin sika olması sebebiyle senet açısından sahihtir.

"Müzeffet"; ziftli, sırlı kap, "dübbâ"; kuru kabaktan yapılan kap, "nekîr"; içi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kap, fıçı, "hantem" ise yeşil küp, testi demektir. Bu dört çeşit kabın içine şıra koyulması yasaklanmıştır. Çünkü bu kaplar daha önce içlerine koyulan şarabı özümsemişler ve daha sonra içlerine konulan şıraya bu özleri sızdıracaklardır. Nihayetinde bu kaplara koyulan içecekler de necis olacaktır. Dolaylı olarak şarap içmeye neden olacakları için kapların kullanılmaları yasaklanmıştır. Ancak bu yasak İslam'ın başlangıcında bir müddet devam etmiş daha sonra Büreyde hadisi ile nesh edilmiştir. Aradan uzun zaman geçtikten sonra içkinin haram olduğu bilgisi her tarafa yayılmıştır. Bu hükmün uygulaması yerleştikten sonra konulan yasak kaldırılarak deriden, toprak veya ağaçtan yapılmış bütün kaplara nebiz konulmasına izin verilmiştir. Ebu Hanife, İmam Şâfiî'nin ve âlimlerinin çoğunluğunun görüşü bu yöndedir.⁸⁶

2.5. Hz. Âişe ve Hz. Peygamber'in Aynı Kaptan Yıkanmaları

Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile aynı kaptaki suyla yıkandıklarını haber veren rivayetler Müslim ve Nesâî⁸⁷ tarafından tahrir edilmiştir. Müslim'de yer alan rivâyet şöyledir:

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو حَيْثَمَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا
وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَاحِدٍ فَيُبَادِرُنِي حَتَّى أَقُولَ دَعِ لِي دَعِ لِي قَالَتْ وَهِيَ جُنْبَانِ

Bize Yahyâ b. Yahyâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Âsım el-Ahvel'den, o da Muâze'den, o da Âişe'den haber verdi: Âişe şöyle dedi: "Resûlullâh (s.a.v)

⁸⁴ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8/49; İbn Hibbân, *Sikât*, 7/521; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, thk. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî (Haydarâbâd: Dâiratü'l-Maârifî'l-Usmâniyye, 1955), 1/266; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28/250-255; İbn Hacer, *Takrîb*, 471.

⁸⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 25/583.

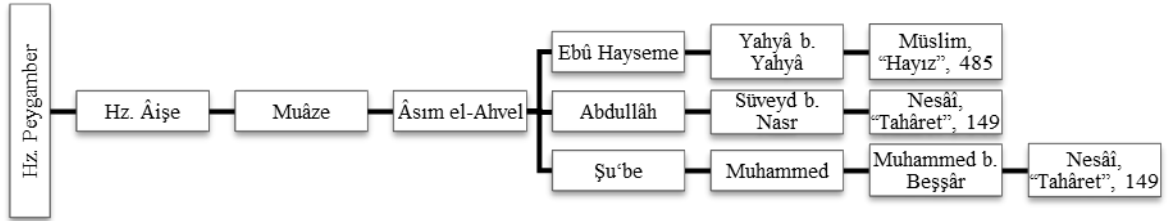
⁸⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 1/185-187.

⁸⁷ Nesâî, "Tahâret", 149.

ile ben aramızdaki bir kaptan yıkanırđık. O benden evvel davranır, ben kendisine bana bırak, bana bırak derdim. Âişe bana her ikisinin cünüp olduklarını söyledi.”⁸⁸

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, ondan da Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Müslim'de yer alan rivayet “مِنْ إِنَاءِ بَيْتِي وَبَيْنَهُ وَاحِدٍ فَيَبَادِرُنِي حَتَّى أَقُولَ دَعِ لِي دَعِ لِي” lafızları, Nesâî'de yer alan rivayet “مِنْ إِنَاءِ وَاحِدٍ يُبَادِرُنِي وَأَبَادِرُهُ حَتَّى يَقُولَ دَعِي لِي وَأَقُولُ أَنَا دَعِ لِي” lafızları ile tahrir edilmiştir.

Rivayetin senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Âsım el-Ahvel⁸⁹ → Ebû Hayseme → Yahyâ b. Yahyâ → Müslim

Ebû Hayseme (ö. 234/849): Züheyr b. Harb b. Şeddâd (Eştâl) en-Nesâî, tebeu't-tâbiünden rivayet eden büyük râvilerdendir. Onun hakkında İbn İshâk “sika, me'mûn”, Yahyâ b. Maîn “sadûk”, İbn Hacer “sika ve sebt” demiştir.⁹⁰

Yahyâ b. Yahyâ (ö. 226/841): Yahyâ b. Yahyâ b. Bekr b. Abdurrahman et-Temîmî, künyesi Ebû Zekerriyya en- Neysâbûrî'dir. İbn Hacer “sika, sebt, imam”, Nesâî “sebt, sika” demişlerdir. İshak b. Rahûye “Yahyâ b. Yahyâ, Abdurrahman Mehdî'den daha sağlamdır” demiştir. Hicri 126 yılında vefat etmiştir.⁹¹

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Âsım → Abdullâh → Süveyd b. Nasr → Nesâî

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Âsım → Şu'be → Muhammed → Muhammed

⁸⁸ Müslim, “Hayız”, 485.

⁸⁹ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

⁹⁰ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 3/429; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 9/402-406; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3/591; İbn Hacer, *Takrîb*, 158.

⁹¹ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 7/193; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 8/103; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 20/6; İbn Hacer, *Takrîb*, 1069.

b. Beşşâr ➔ Nesâî

Abdullâh (ö. 181/798): Abdullâh b. Mübârek, tebeu't-tabiîndendir. Zehebî "imam", 'İclî "sika, sebt" olduğunu söylemiştir.⁹²

Süveyd b. Nasr (ö. 240/855): Süveyd b. Nasr b. Süveyd el-Mervezî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Zehebî ve Nesâî "sika" olduğunu söylemiştir.⁹³

Muhammed b. Ca'fer b. Ziyâd (ö. 228/843): Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn "sika" olduğunu söylemiş, İbn Hibbân *es-Sikât*'ta onu zikretmiştir.⁹⁴

Muhammed b. Beşşâr (ö. 252/866): Muhammed b. Beşşâr b. Osmân el-Abdî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Onun için 'İclî "sika", Ebû Hâtim "sadûk," Nesâî "sâlih, lâ be'se bih (bir sakıncası yoktur)", İbn Hibbân "hadislerini ezberler ve hafızasından okurdu" demiştir.⁹⁵

Senedlerde yer alan râvîlerin sika olması sebebiyle 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır.

Bu rivayetler kadının ve erkeğin beraber aynı kaptan abdest ve gusül almalarında bir sakınca olmadığına işaret etmektedir.⁹⁶ Hz. Âişe'nin bu kadar özel bir durumu paylaşması dikkat çekicidir. Bu durumun haber verilmesinin arka planında, o dönemde hayızlı kadınların sosyal hayattan soyutlandıkları gerçeği yatmaktadır. Müslim'in bu rivayeti Hayız kitabında zikretmesinden Hz. Âişe'nin hayızlı olduğu anlaşılmaktadır. O hayızlıyken elini Hz. Peygamber'in yıkandığı suya sokmuş, Hz. Peygamber herhangi bir uyarıda bulunmamıştır.

2.6. Hayız Kanı Bulaşan Elbisenin Yıkınması

Elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının durumunu bildiren rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَتْنِي أُمُّ الْحَسَنِ بَعْثِي جَدَّةَ أَبِي
بَكْرِ الْعَدَوِيِّ عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ الْحَائِضِ يُصِيبُ ثَوْبَهَا الدَّمَ قَالَتْ تَغْسِلُهُ فَإِنْ لَمْ
يَذْهَبِ أَثَرُهُ فَلْتَعْبِرَهُ بِشَيْءٍ مِنْ صُفْرَةٍ قَالَتْ وَلَقَدْ كُنْتُ أَحْيِضُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ حِيضٍ جَمِيعًا لَا أَعْسِلُ لِي

⁹² Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 15/395.

⁹³ Zehebî, *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ*, 21/485.

⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü 't-Tehzîb*, 3/530.

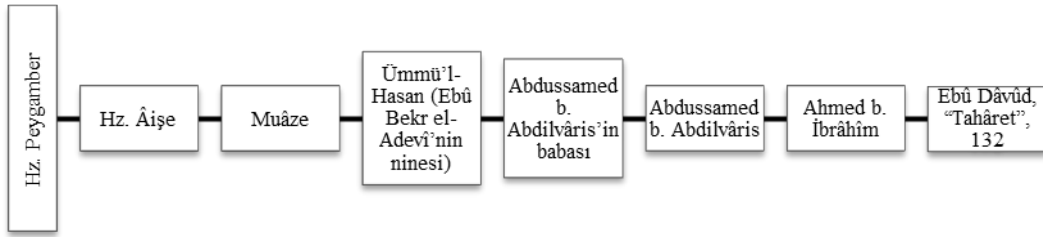
⁹⁵ 'İclî, *Ma 'rifetü 's-sikât*, 2/233; Mizzî, *Tehzîbü 'l-Kemâl*, 24/512; İbn Hacer, *Takrîb*, 405.

⁹⁶ Şevkânî, *Neylü 'l-evtâr*, 1/32.

ثَوْبًا

Bize Ahmed b. İbrâhîm rivayet etti: Bize Abdu's-samed b. Abdi'l-vâris rivayet etti: Şöyle dedi: Bana babam rivayet etti. Şöyle dedi: Bana Ümmü'l-Hasen yani Ebû Bekr el-Adevî'nin ninesi, Muâze'den şöyle rivayet etti. Muâze şöyle dedi: “*Âişe (r. anhâ)'ya elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının durumunu sordum. 'Onu yıkasın eğer kanın izi gitmezse, onun rengini sarı bir şeyle değiştirsın.'* dedi. ‘Ben Resûlullâh (s.a.v)’in yanında üç hayız olur, elbisemi yıkamazdım.’ diye ekledi.”⁹⁷

Rivayetin sened şeması ve değerlendirmesi şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ *Hz. Âişe* ➔ *Muâze* ➔ *Ümmü'l-Hasen (Ebû Bekr el-Adevî'nin ninesi)* ➔ *Abdussamed b. Abdilvâris'in babası* ➔ *Abdussamed b. Abdilvâris* ➔ *Ahmed b. İbrâhîm* ➔ *Ebû Dâvûd*

Ümmü'l-Hasan: Ebû Bekr el-Adevî'nin ninesi olup tebeu't-tabiîndendir. İbn Hacer durumu hakkında başka bilgi vermemiştir.⁹⁸

Abdussamed b. Abdilvâris'in babası (ö. 180/797): Abdilvâris b. Saîd b. Zekvân et-Temimî, tebeu't-tabiîndendir. Zehebî “imam, hafız, sebt”, Ebû Zür'a “sika”, Nesâî “sika, sebt” ve İbn Sa'd “sika, hüccet” olduğunu söylemiştir.⁹⁹

Abdussamed b. Abdilvâris (ö. 207/823): Tebeu't-tabiînden olan râvi için Zehebî “imam, hafız, sika” ve Ebû Hâtim “sika” demiştir.¹⁰⁰

Ahmed b. İbrâhîm (ö. 246/861): Ahmed b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devrakî, tebeu't-

⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 132.

⁹⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/694.

⁹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 15/311.

¹⁰⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 18/47.

tâbîinden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Zehebî “imam, hafız” ve Ebû Hâtim “sadûk” olduğunu söylemiştir.¹⁰¹

Yapılan bu inceleme neticesinde senedde yer alan râvîlerin sika olması sebebiyle bu rivâyetin senet açısından sahih olduğu tespit edilmiştir.

Rivayette Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorduğu soru ve aldığı cevap nakledilmiştir. Mevkuf olan rivâyet, Hz. Âişe'nin Resûlullâh devrinde hayız halinde giydiği elbisesini yıkamadığını bildirmesi sebebiyle merfû hükmündedir. Hz. Âişe Muâze'ye, hayızlı kadının elbisesinde kan izi varsa onu yıkamasını, kanın rengi çıkmıyorsa üzerine rengini değiştirecek amber, zaferân gibi bir şey sürmesini söylemiştir. Hz. Âişe'nin “لَا أَعْسِلُ لِي تَوْبًا” sözü yıkama işleminin hayız günlerinde değil hayız bittikten sonra olduğuna işarettir.¹⁰²

2.7. Ahzâb Sûresi 51. Ayetinin Tefsiri

Ahzâb Sûresi 51. ayet nazil olduktan sonra Hz. Peygamber'in hanımlarından kendi gününde izin almaya başladığını bildiren rivâyetler Buhârî, Müslim¹⁰³ ve Ebû Dâvûd¹⁰⁴ tarafından tahrir edilmiştir. Buhârî'de yer alan rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا جِبَّانُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عَاصِمُ الْأَخْوَلُ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ
مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ : تُرْجِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةَ
فَقُلْتُ لَهَا مَا كُنْتَ تَقُولِينَ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَعَيْتِ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ
فَإِنِّي لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُؤْتِرَ عَلَيْكَ أَحَدًا

Bize Hibbân b. Mûsâ rivayet etti: Bize Abdullâh haber verdi: Bize Âsım el-Ahvel Muâze'den, o da Âişe (r. anha)'dan haber verdi: “Resûlullâh (s.a.v) ‘Onlardan dilediğinin beraberliğini erteler dilediğini yanına alırsın. Uzaklaştırdıklarından birini istemende bir sakınca yoktur.’ âyeti indikten sonra, bizden kadının gününde izin isterdi. Muâze Âişe'ye ‘Sen Resûlullâh’a ne derdin?’ dedim. Âişe: ‘Eğer izin vermek bana ait ise senin üzerine hiç kimseyi

¹⁰¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 23/125.

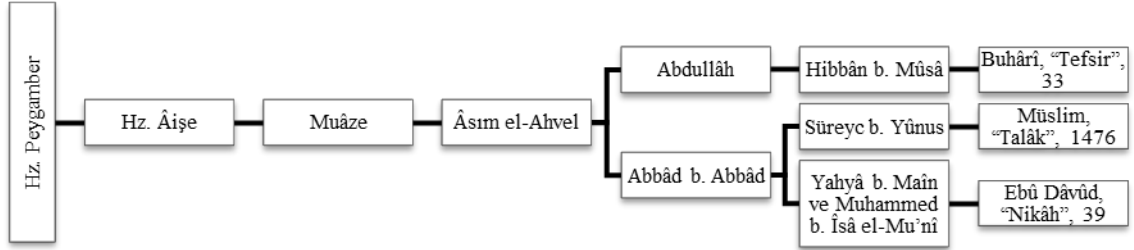
¹⁰² Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Ebu'l-Münzir Hâlid b. İbrâhîm (Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999), 2/183.

¹⁰³ Müslim, “Talâk”, 2697.

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 39.

tercih etmek istemem! diye cevap verirdim, ' dedi. ”¹⁰⁵

Rivayetin sened şeması şöyledir:

Muâze rivayetleri Hz. Âişe'den almış, ondan da Âsım el-Ahvel nakletmiştir. Buhârî'de “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ أَنْ أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ”، Müslim'de “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ” ve Ebû Dâvûd'da “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ” lafızları ile ayetin nazil olmasından Hz. Peygamber'in hanımlarından izin istediği anlatılmıştır. Daha sonra Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorusu Buhârî'de “فَقُلْتُ لَهَا مَا كُنْتَ تَقُولِينَ” Ebû Dâvûd'da “مَا كُنْتَ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ”، Müslim'de “فَمَا كُنْتَ كُنْتَ أَقُولُ لَهُ إِنَّ” ziyadesiyledir. Hz. Âişe'nin cevabı Buhârî'de “إِنْ كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ لَا أُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُوتِرَ عَلَيْكَ أَحَدًا” Müslim ve Ebû Dâvûd'da “إِنْ كَانَ ذَلِكَ إِلَيَّ” lafızları iledir.

Rivayetin senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber → Hz. Âişe → Muâze → Âsım el-Ahvel¹⁰⁶ → Abdullâh¹⁰⁷ → Hibbân b. Mûsâ → Buhârî

Hibbân b. Mûsâ (ö. 233/848): Hibbân b. Mûsâ b. Sevvâr es-Sülemî, tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvîlerdendir. Yahyâ b. Maîn “lâ be'se bihi (zararı yoktur)” ve Zehebî

¹⁰⁵ Buhârî, “Tefsir”, 33.

¹⁰⁶ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

¹⁰⁷ Bk. “Hz. Âişe ve Hz. Peygamber'in Aynı Kaptan Yıkanmaları” rivâyetleri.

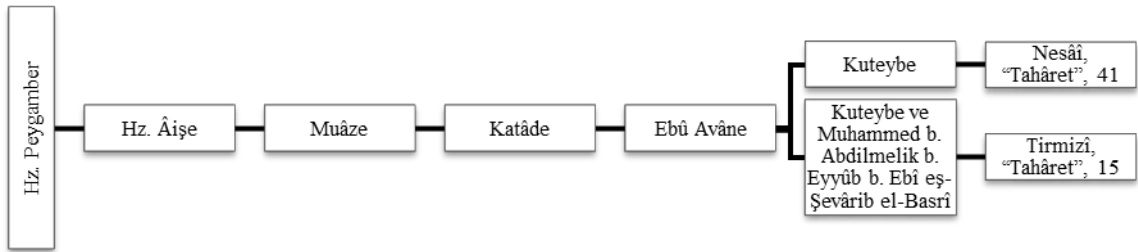

اٰخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا قَالَتْ مَرِنَ اَزْوَاجِكُنَّ اَنْ يَسْتَطِيْبُوْا

بِالْمَاءِ فَاِيَّيْ اَسْتَحْيِيْهِمْ مِنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ

Bize Kuteybe haber verdi. Şöyle dedi: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Muâze'den, o da Âişe'den rivayet etti. Âişe (r. anha) şöyle dedi: “Ey kadınlar kocalarınıza su ile temizlenmelerini söyleyiniz. Ben Resûlullâh (s.a.v)’in su ile taharetlendiğini kocalarınıza söylemekten utanıyorum.”¹¹⁵

Rivayetın sened şeması şöyledir:

Muâze rivayeti Hz. Âişe'den almış, ondan da Katâde nakletmiştir. Lafız farkı bulunmayan rivâyetler Ebû Avâne ile intişar etmiştir.

Rivayetın senet değerlendirmeleri şöyledir:

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Muâze ➔ Katâde¹¹⁶ ➔ Ebû Avâne ➔ Kuteybe ➔ Nesâî

Ebû Avâne (ö. 175/792): el-Vaddâh b. Abdillâh el-Vâsitî, tebeu't-tâbiîn büyüklerindendir. Onun için İbn Hacer “sika ve sebt”, Ebû Zür’a “Kitabından rivayet ettiğinde sika”, Ebû Hâtim “Kitapları sahih, ezberden rivayette hatası olabilir, sadûk, sika” ve Zehebî “imam, hafız, sebt, Basra’nın muhaddisi” demiştir.¹¹⁷

Hz. Peygamber ➔ Hz. Âişe ➔ Muâze ➔ Katâde ➔ Ebû Avâne ➔ Kuteybe ve Muhammed b. Abdilmelik b. Eyyûb b. Ebî eş-Şevârib el-Basrî ➔ Tirmizî

Muhammed b. Abdilmelik İbn-i Ebî eş-Şevârib (ö. 244/859): Tebeu't-tâbiînden rivayet eden büyük râvilerdendir. Onun için Zehebî “imam, sika, muhaddis, fakih” ve Nesâî

¹¹⁵ Nesâî, “Tahâret”, 41.

¹¹⁶ Bk. “Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları” rivâyetleri.

¹¹⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 15/218; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4, 308.

“Lâ be’se bihî, sika” demiştir.¹¹⁸

Senedlerde yer alan râvilerin sika olmaları sebebiyle Hz. Peygamber’in taharetlenme şeklini bildiren 2 rivâyetin senet açısından sahih olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu rivayet su ile temizlenmenin vacip olduğuna değil necaseti gidermek için suyun öncelikli olduğuna işaret etmektedir. Âlimler tuvalet temizliğinin su ve taşla beraber yapılmasını tercih etmişlerdir. Taharetlenirken önce taşla necasetin giderilmesini daha sonra suyla yıkanmayı tavsiye etmişlerdir. Böyle yapıldığında necaset giderilmiş olacak, elin necasete teması azalacak ve en uygun şekilde temizlik gerçekleşecektir. Eğer kişi taharetlenmede birini tercih ederse suyu tercih etmelidir. Çünkü su necaseti ve izlerini gidermeye daha elverişlidir.¹¹⁹

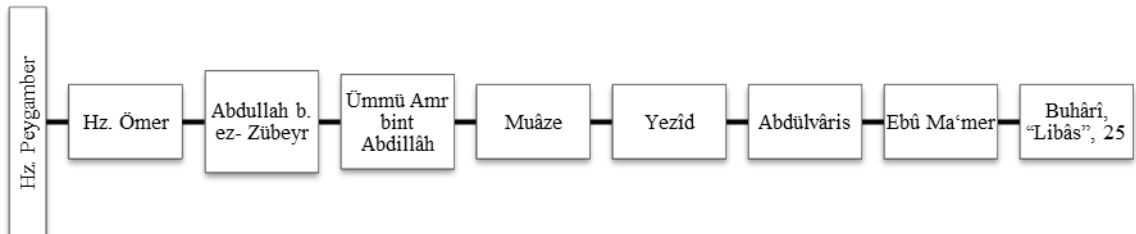
2.9. İpek Giymenin Yasaklanması

Hz. Peygamber’den ipek giyme konusunda şu rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي ذُبْيَانَ حَلِيفَةَ بْنِ كَعْبٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ وَقَالَ أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ يَرِيدَ قَالَتْ مُعَاذَةُ أَخْبَرْتَنِي أَنَّ عَمْرُو بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ سَمِعَ عُمَرَ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ نَحْوَهُ

Bize Alî b. el-Ca’d rivayet etti: Bize Şu’be, Ebû Zübyân Halîfe b. Ka’b’dan şöyle haber verdi: Ben İbnü’z-Zübeyr’den işittim, şöyle diyordu: Ben Ömer’den işittim, şöyle diyordu: Nebî (s.a.v); “Her kim dünyada hâlis ipek giyerse, onu ahirette giyemez.” buyurdu. Ve bize Ebû Ma’mer dedi: Bize Abdülvâris, Yezîd’den rivayet etti. Muâze şöyle dedi: Bana Ümmü Amr bint Abdillâh haber verdi: Ben Abdullâh b. ez- Zübeyr’den işittim: O da Ömer’den işitti: Ömer de Nebî (s.a.v)’den işitti.¹²⁰

Rivayetın sened şeması ve değerlendirmesi şöyledir:

¹¹⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/102; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 26/19; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 21/118.

¹¹⁹ Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 1/121.

¹²⁰ Buhârî, “Libâs”, 25.

Muâze rivayeti tâbiî bir kadın olan Ümmü Amr bint Abdillâh b. Zübeyr'den nakletmiş, ondan da Yezîd rivayet etmiştir.

Hz. Peygamber → *Hz. Ömer* → *Abdullah b. ez-Zübeyr* → *Ümmü Amr bint Abdillâh* → *Muâze* → *Yezîd*¹²¹ → *Abdülvâris*¹²² → *Ebû Ma'mer* → *Buhârî*

Ümmü Amr bint Abdillâh b. Zübeyr (ö. ?): Ümmü Amr tâbiîdir. Babası Abdillâh b. Zübeyr'den hadis rivayet etmiş, ondan da Muâze el-Adeviyye nakilde bulunmuştur. İbn Sa'd, Abdillâh b. Zübeyr'in beş kızı olduğunu, Rukayya, Fâtıma, Fâhite ve Ümmü Hukeym'in isimlerinin belli olduğunu, beşinci kızının da Ümmü Amr olduğunu söylemiştir. İbn Hacer "makbul" olduğunu söylemiştir. Rivayetini Buhârî *es-Sahîh*'e ve Nesâî *es-Sünenü'l-kübrâ*'ya¹²³ almıştır.¹²⁴

Sahâbînin bir başka sahâbîden rivayetine (Hz. Ömer-Abdullah b. ez-Zübeyr) örnek olan bu rivâyet senedde yer alan râvilerin sika olması sebebiyle senet açısından sahihtir.

Rivayetin zahirine göre ipek giymek kadın erkek herkese haramdır. Bu konuda çok sayıda görüş söylenmiştir. Birinci görüşe göre, ipek giymek erkeklere haramdır. Kurtubî (ö. 671/1273), ipek giyme konusunda insanların ihtilaf ettiğini; kimisinin yasakladığını, kimisinin umumen caiz gördüğünü söylerken âlimlerin çoğunun erkeklerin ipek giymesinin haram olduğu görüşünde olduklarını ifade etmiştir. Âlimler bu görüşlerine Müslim¹²⁵ ve Tirmizî'de¹²⁶ yer alan rivayetleri delil göstermişlerdir. İkinci görüşe göre, mescid girişinde ipek alışverişi yapmak caizdir. Üçüncü görüşe göre, erkek alışverişte ipeğe dokunulabilir. Dördüncü görüşe göre, ipeği mal edinmek, hediye etmek caizdir fakat giymek caiz değildir. Beşinci görüşe göre, ipek eşe dosta hediye edilebilir. Altıncı görüşe göre ipek kafir olan akraba ve arkadaşlara hediye edilebilir. Yedinci görüşe göre erkeklere ipek hediye edilebilir. Çünkü kendileri giymek zorunda değildirler. Sekizinci görüşe bu rivayetteki yasak kadın erkek herkesi kapsar. Fakat burada erkeklere bir yasak söz konusudur. Çünkü başka rivayetler kadınların ipek giymesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Dokuzuncu görüşe göre rivayetin manasını hakikate hamledilerek kişi ipek giyip tövbe etmiş olsa da o kimsenin ahirette ipek

¹²¹ Bk. "Hayızlı Kadınların Namaz Kılmamaları" rivâyetleri.

¹²² Bk. "Hz. Peygamber'in Her Ayın Üç Gününü Oruçlu Geçirmesi" rivâyetleri.

¹²³ Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, haz. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001), "Ezân", 81 (9514).

¹²⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/373; İbn Kesîr ed-Dimeşkî, Ebû'l-Fedâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dimeşkî. *et-Tekmilü fi'l-Cerh ve't-ta'dîl ve Ma'rîfeti's-sikât ve'dua'fâ ve'l-mecâhîl*, thk. Şâvî b. Muhammed (Yemen: Mektebetü İbn Abbâs, 2011), 4/347; İbn Hacer, *Takrîb*, 674; a. mlf., *Lisânü'l-mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrût: Mektebetü'l-matbûâtü'l-İslâmiyye, 2002), 9/502; a. mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, 4/699.

¹²⁵ Müslim, "Libâs ve Zînet", 3852.

¹²⁶ Tirmizî, "Libâs", 1.

giyemeyeceği iddia edilmiştir. Çoğunluğa göre ise tövbe edip bu tövbe üzere ölürse ahirette ipek giymekten mahrum kalmaz. Onuncu görüşe göre cuma günleri güzel elbise giymek müstehaptır.¹²⁷

3. Muâze Rivâyetlerinin Hoca ve Talebe Râvilerine Göre Dağılımı

Muâze'nin kimlerden hadis aldığı, kendisinden nakleden râvilerin kimler olduğunu ve aralarında akrabalık bağının bulunup bulunmadığını tespit etmek için rivâyetlerinin hoca ve talebe râvilerine göre dağılımını gösterilmiştir.

<u>Hoca Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Hz. Âişe	29
Ümmü Amr bint Abdillâh	1
<u>Râvi Adı</u>	<u>Rivayet Adedi</u>
Yezîd er-Rişk	9
Âsım el-Ahvel	7
Katâde	6
Ebû Kılâbe	4
İshâk b. Süveyd	2
Eyyûb es-Sahtiyânî	1
Ümmü'l-Hasan	1

Muâze'nin, rivâyetlerini kendisi gibi kadın olan Hz. Âişe ve Ümmü Amr bint Abdillâh'tan naklettiği görülmüştür. Ancak talebeleri olan Yezîd er-Rişk, Eyyûb es-Sahtiyânî, Âsım el-Ahvel, Ebû Kılâbe, İshâk b. Süveyd ve Katâde ile Muâze arasında bir akrabalık bağı bulunmamaktadır. Muâze'nin Basra'da kadınlardan oluşan bir halkası olduğu bilinmekle beraber bu tabloya göre onun erkek talebelerinin de olduğu ve hadis nakletme konusunda ayırım yapmadığı anlaşılmaktadır.

4. Rivâyetlerin Konulara Göre Tasnifi ve Rivâyet Sayısı

Muâze'nin rivâyetlerinin bablarına göre tasnifi, rivâyet sayısı ve sened değerlendirmesi sonucunda elde edilen bulgular şöyledir: Muâze rivâyetlerinin Kütüb-i Sitte'de kitaplarına göre dağılımında; Tahâret 8, Hayız 6, Savm/Sıyâm 5, Eşribe 3, Salâtü'l-müsâfirîn/İkâmetü's-salât 3, Tefsir 1, Libâs 1, Talâk 1, Nikâh 1, Gusûl ve Teyemmüm 1

¹²⁷ Aynî, 'Umdetü'l-kârî, 10/34-35. bk. İbrahim Saylan, "İpek ve Altının Erkeklerle Haram Olmasının Vurûd Ortamı Açısından Değerlendirilmesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 / 2 (Aralık 2019): 81-98.

olmak üzere toplam 10 babda oldukları tespit edilmiştir. Rivâyetler ibadet ve muâmelâta ait konulardadır.

Muâze'nin Kütüb-i Sitte'deki rivâyet sayısı Buhârî'de 10, Müslim'de 9, Ebû Dâvûd'da 4, İbn Mâce'de 4, Nesâî'de 7 ve Tirmizî'de 3 olmak üzere 30 olarak tespit edilmiştir. Yapılan incelemede nakledilen hadislerin tamamının sahih olduğu ve çeşitli fikhî meseleleri içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Hadislerin metni arasında mana ile rivâyetten kaynaklı lafız farkları bulunmakla beraber, bu farklar hadisin anlamında değişikliğe sebep olmamıştır. Muâze'nin Hz. Âişe'ye sorduğu sorular ve aldığı cevaplar rivayetlerin önemli bir kısmını oluşturmakta, kendisinin öğrenmeye meraklı biri olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Muâze, Basra'nın âlim kadınlarından biri olup Basra'ya gelen Hz. Âişe, Hz. Ali gibi kimselerle görüşerek onlardan hadis öğrenmiştir. Onun naklettiği rivayetler Kütüb-i Sitte müellifleri tarafından eserlerine alınmış, Tahâret, Hayız, Savm/Sıyâm, Eşribe, Salâtü'l-müsâfirîn/İkâmetü's-salât, Tefsir, Libâs, Talâk, Nikâh, Gusûl ve Teyemmüm kitaplarında tahrir edilmiştir. İçerik olarak rivâyetlerin sadece kadınları, sadece erkekleri ve geneli ilgilendiren hükümleri ihtiva ettiği tespit edilmiştir. Rivayetlerin kendisinin de kadın olması sebebiyle sadece kadınları ilgilendiren konularda yoğunlaştığı, hayızlı kadınların namazı kaza etmeyecekleri, elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının elbisesini yıkayacağı çıkmazsa sarı bir renge boyayabileceği ve hayızlı kadınla sosyal münasebetlerin devam edeceğine dair bilgileri barındırdığı söylenebilir. Bunun dışında kişinin tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra suyla temizleneceği haber verilmiştir. Hz. Peygamber'in ibadet hayatıyla ilgili her ay üç gün oruç tuttuğu ve Duhâ namazını dört rekât kıldığı bildirilmiştir. Hz. Peygamber'in kap olarak bir dönem dübbâ', hantem, nekîr ve müzeffetiye kullanmayı ve ipek giymeyi yasakladığı nakledilmiştir. Ahzâb Sûresi 51. ayeti kapsamında Muâze'nin Hz. Âişe'ye soru sorduğu görülmüştür.

Muâze, rivâyetleriyle meşhur tâbiînin önde gelen isimlerinden olmasına rağmen onun Kütüb-i Sitte'de mükerrerler ile 30 rivayetin bulunduğu ve Kütüb-i Sitte'nin hacmine göre Muâze'den tahrir edilen rivâyet sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Muâze kendisi gibi kadın olan Hz. Âişe ve Ümmü Amr bint Abdillâh'tan hadis nakletmiştir. Onun hadis alıp naklettiği kişiler göz önünde bulundurulduğunda hadis rivayetinde aile faktörünün etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Abdullâh, Abdülkâdir Hâmid. “Ehâdisü Muâze el-Adeviyye”. *Mecelletü'l-ulûmi'l-terbeviyyeti ve'l-insaniyye* 9 (2021), 1-16.
- Abdülhafîr Hamîd, Afâf. “Cühûdü'l-Mer'e fi Neşri'l-Hadîsi ve Ulûmihî”. *Mecelletü Câmi'a'ti'l-Ummü'l-Kurâ li Ulûmi'l-Şer'iyye* 19/42 (2007): 230-270.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvût. Mısır: Müessesetü'r-risâle, 1999.
- Ağırakça Şahyar, Ayşe Esra. *Seyahat ve Rivayetleriyle Hanım Sahabîler*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2015.
- Atik, Ümmügülsüm. *Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ'nın Hayatı ve Rivâyetleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, 2022.
- Aydınlı, Abdullâh. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013.
- Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî*. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2001.
- Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî. *Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Ebu'l-Münzir Hâlid b. İbrâhîm. Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 1999.
- Bâltû. Âliye bint Abdillâh, *Terâcimü tabakati'l-muhaddisâti mine't-tâbiyyâti ve merviyâtihinne fi'l-Kütübi's-Sitte*. Mekke: Yüksek Lisans Tezi, 2006, Erişim: 7 Mart 2021. <http://toratheyat.com/f-74.html>.
- Bolelli, Nusrettin. *Kadınların Hadis İlmindeki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî. *et-Târîhu'l-kebîr*. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1986.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî. *Sahîhu'l-Buhârî*. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1993.
- Cum'a, Ahmed Halîl. *Nisâü min asri't-tâbiîn*. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Dârimî. Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî. *es-Sünen*. Lübnân: Dâru'l-kitâbi'l-arabî, 1987.

- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'âs es-Sicistânî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk., Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrût: Mektebetü'l-asriyye, ts.
- Hüseyn er-Reşîd, Nidâl Alî. "Merviyyâtü't-tâbiyyeti'l-celîleti Muâze el-Adeviyye el-Basriyye fi'l-Kütüb-i's-Sitte -Dirâsetün tahliliyye-". *Mecelletü'l-câmiyyetü'l-Irâkiyye* 52/3 (2017), 133-166.
- 'İclî, Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih el-'İclî. *Ma'rifetü's-sikât*, thk. Abdü'l-Âlîm el-Büstî. Medine: Mektebetü'd-dâr, 1985.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Beyrût: Dâru'l-ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1952.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. thk. İbrâhîm ez-Zeybek ve Âdil Mürşid. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1995.
- İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. Suriye: Dâru'r-reşîd, 1986.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdülazîz b. Abdillâh. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1959.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Lisânü'l-mîzân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Beyrût: Mektebetü'l-matbûati'l-İslâmiyye, 2002.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbu't-sikât*, thk. Muhammed Abdülmûîn Han. Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifî'l-Usmâniyye, 1973.
- İbn Kesîr ed-Dîmeşkî, Ebü'l-Fedâ' İsmâîl b. Ömer b. Kesîr ed-Dîmeşkî. *et-Tekmilü fi'l-Cerh ve't-ta'dîl ve Ma'rifeti's-sikât ve'duafâ ve'l-mecâhil*. thk. Şâvî b. Muhammed. Yemen: Mektebetü İbn Abbâs, 2011.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrût: Mektebetü'l-ilmîyye, ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *e't-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ'. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1990.
- Karaman, Hayrettin vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kelâbâzî, Ahmed b. Muhammed b. el-Hüseyn el-Buhârî el-Kelâbâzî. *Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî: el-Hidâye ve'l-irşâd fî ma'rifeti ehli's-sika ve's-sedâd*. thk. Abdullâh el-Leysî. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1986.

- Kotan, Sehal Deniz. *Kadın Sahabîlerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Basılmış Doktora Tezi, 2019.
- Kurt, Hatice. *Sahabî Hanımlar ve Hadis İlmi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001, 160.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1980.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: Dâru İhyâi'l-kütübi'l-arabî, ts.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *es-Sünen*. Halep: Mektebü'l-matbûati'l-İslamiyye, 1994.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. haz. Abdullah bin Abdu'l-Muhsin. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ İbn-i Şeref. *el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc Şerhu Müslim*. Mısır: Matbaâtü'l-Mısriyye 1929.
- Öz, Mustafa. “Muhakkime-i Ülä”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/398-399. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Saylan, İbrahim. “İpek ve Altının Erkeklerle Haram Olmasının Vurûd Ortamı Açısından Değerlendirilmesi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 / 2 (Aralık 2019): 81-98.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-Şevkânî. *Neylü'l-evfâr şerhu Münteķa'l-aḥbâr mineḥâdîsi seyyidi'l-aḥyâr*. Kâhire: y.y., 1971.
- Temiz, Rabia Zahide. “Hayızlı Kadının Orucu Meselesi: ‘Sen Harûrî Misin?’ Rivayeti Üzerine Bir İnceleme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25 / 3 (Aralık 2021): 1253-1275. <https://doi.org/10.18505/cuid.960622>
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî. *es-Sünen*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrût: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.
- Tozluk, Hatice. *Amre bint Abdurrahmân'ın Hayatı ve Rivâyetleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Dâru'l-ğarbî'l-İslâmî, 2003.

Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. Beyrût: Müesssetü'r-risâle, 1985.

Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *Tezkiretu'l-huffâz*. thk. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî. Haydarâbâd: Dâiratü'l-Maârifî'l-Usmâniyye, 1955.

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî. *el-A'lâm*. Beyrût: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 2002.